

FILOSOFIA: IZVOARE ȘI INTERPRETĂRI

Mihai BRAGA

Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Științe Socioumane, dr., conf. univ.
Chișinău, Republica Moldova

Autorul corespondent: Braga Mihai, mihail.braga@ssu.utm.md

PHILOSOPHY: SOURCES AND INTERPRETATIONS

Abstract: *The article supports the idea that in order to truly know philosophy one needs to know the authentic sources, ie the original works of philosophers. Lately, it has been spread the opinion that, in order to know the philosophy, it is enough to know only the comments about the works of the great thinkers, which are most often searched and found in Wikipedia. Of course, this practice, which is becoming more widespread among students over time, will become a danger to scientific research, because it educates the subject of research, who must have certain qualities - adequate knowledge and honesty in the research process. The author points out that when the original sources, such as pre-Socratic philosophy, are really missing, then it would be necessary for the researcher to know the commentators of the original texts, and when it is not possible to know all the work of a philosopher, due to the multitude of works, it is possible to use the comments of famous philosophers.*

Keywords: *comments, original works, sources, famous authors, Plato, Russell, Nietzsche, Heidegger.*

Adnotare: *În articol se susține ideea, că pentru a cunoaște cu adevărat filosofia este nevoie de cunoscut izvoarele autentice, adică lucrările originale ale filosofilor. Ultimul timp s-a răspândit părerea cum că pentru a cunoaște filosofia este îndeajuns să cunoști doar comentariile despre lucrările marilor gânditori, care cel mai des sunt căutate și găsite în Wikipedia. Desigur această practică care este tot mai răspândită printre studenți cu timpul va deveni un pericol pentru cercetarea științifică, pentru că astfel se educă subiectul cercetării, care trebuie să dețină anumite calități – cunoștințe adecvate și onestitate în procesul cercetării. Autorul arată că atunci când cu adevărat lipsesc izvoarele originale, cum ar fi, de exemplu, filosofia presocratică, atunci ar fi necesar ca cercetătorul să cunoască comentarii textelor originale, iar în cazul când nu este posibil de cunoscut toată opera unui filosof, din cauza multitudinii de lucrări, este posibil să ne folosim de comentariile filosofilor cu renume.*

Cuvinte cheie: *comentarii, lucrări originale, izvoare, autori cu renume, Platon, Russell, Nietzsche, Heidegger.*

Acest articol vreau să-l dedic unor probleme care au devenit dominante în învățământul universitar din Republica Moldova. Este vorba despre cunoașterea lucrărilor originale ale filosofilor. În timpul sovietic studenții erau impuși obligatoriu să citească și să conspiceze lucrările clasice marxismului. A fost o practică care este criticată astăzi, pentru că marea majoritate consideră că odată ce marxismul este criticat, atunci și activitatea de cunoaștere a izvoarelor a fost lipsită de sens. Acum,

să considerăm că nu este vorba de cunoașterea marxismului, dar de cunoașterea în original a marilor gânditori ai omenirii, filosofii, cum ar fi Confucius, Lao-tze, Platon, Aristotel, Seneca, Aureliu Augustin, Descartes și alții, oare aceștia nu merită să fie cunoscuți de către studenți, tineretul de astăzi, și stăpânii de mâine a acestui pământ? Oare ei nu trebuie să devină cetățeni culti, ori ei trebuie pregătiți doar pentru a munci la o întreprindere în calitate de producători de bunuri materiale? Că doar aceasta presupune pregătirea specială, adică pregătirea unei persoane într-un anumit domeniu de activitate practică. Cum am putea noi rezolva problema cunoașterii lucrărilor originale ale marilor gânditori, când studenții se folosesc de Wikipedia, considerând că aceste cunoștințe sunt îndestulătoare pentru pregătirea lor. Aceeași problemă o avem nu doar la nivelul licenței, ci chiar și la pregătirea doctoratului. La sfârșitul disertațiilor sunt enumerate până la 150-200 de lucrări științifice și, aceasta presupune că autorului îi sunt cunoscute lucrările citate la sfârșitul disertației. Însă, analizând lista lucrărilor, vezi că ele nu se află în bibliotecile Republicii Moldova, ori sunt scrise în limbi de care doctorandul habar nu are. Aceasta vorbește despre faptul că la noi atât de mult s-a întărit încrederea că nu este nevoie de cunoștințe serioase pentru a susține un examen la filosofie ori a susține chiar și o disertație. Starea în care ne aflăm în ce privește studiul lucrărilor originale ale filosofilor vorbește despre așternerea unei stări de nepăsare și ignoranță. Am să destăinui un caz concret. În lista lucrărilor unei disertații se afla lucrarea lui Martin Heidegger „Scrisoare despre umanism”. Știind că lucrarea dată este destul de dificilă pentru înțelegere, am hotărât să văd dacă lucrarea a fost într-adevăr prelucrată de doctorand. Spre marea mea mirare am descoperit că în text trimiterea nu era la lucrarea lui Martin Heidegger, ci la lucrarea unui alt autor, care scria ceva despre lucrarea citată. Cu alte cuvinte, avem de a face cu un fenomen nou în procesul de cunoaștere a lucrărilor originale ale gândirii filosofice: în locul lucrărilor originale se utilizează interpretările acestora realizate de către alți autori, deci nu se citesc lucrările originale, ci interpretările lor.

Când putem și este nevoie de utilizat interpretări în locul lucrărilor originale? Doar atunci, când lipsesc lucrările autorilor despre care vorbim. Este cazul filosofiei Greciei Antice de până la Platon, excepție ar face, de exemplu, Poemul lui Parmenide. Nu avem încotro, alte izvoare în afara interpretărilor nu avem. Același lucru putem spune și despre filosofia lui Socrate, care o putem cunoaște prin lucrările lui Platon, dar în cazul acesta este greu de deosebit filosofia lui Socrate de cea a lui Platon. Atunci, când nu sunt lucrările originale, trebuie să cunoaștem autorii care sunt cu adevărat specialiști în domeniu și să ne folosim de lucrările acestora pentru a acoperi aceste lacune. De exemplu, pentru cunoașterea filosofiei presocratice este bine de folosit *Metafizica* lui Aristotel, acesta face o critică exemplară filosofiei vechi. Face de cunoscut poziția lui Aristotel despre filosofii presocratici. După părerea mea pentru cunoașterea filosofiei aristotelice nu pot fi folosite lucrările lui Toma D-Aquino, pentru că acesta schimonosește esența filosofiei aristotelice, introduce în ea elemente religioase care nu-i aparțin lui Aristotel.

Atunci când avem nevoie de înțelegerea unor idei ale vreunui filosof, adică nu suntem în stare de sine stătător să rezolvăm întrebarea dată, pentru că este dificilă, or autorul a scris mai multe lucrări pe care nu dovedim din cauza timpului limitat să le prelucrăm, noi putem să ne folosim de explicațiile unor interpretatori, dar aceștia nu cred că trebuie să fie din Wikipedia, aceștia trebuie să fie filosofi cu renume. Voi aduce un exemplu, cum poate fi înțeleasă teoria ideilor lui Platon prin interpretarea lui Bertrand Russell. Pentru aceasta Russell evidențiază un fragment esențial din lucrarea *Republica* „Până când în orașe... nu vor conduce filosofii sau regii și conducătorii contemporani nu vor filsofa cu adevărat și satisfăcător, până când puterea statală și filosofia nu vor coincide și multe naturi

direcționate astăzi ba spre una, ba spre alta, se vor exclude reciproc; până atunci nici orașele, nici chiar omenirea, cred eu, - nu aștepte sfârșitul relelor... și statul descris în raționamentul nostru, înainte de aceasta, nu se va naște și nu va vedea lumina soarelui ." (1) Obișnuit, această frază a lui Platon este repetată, evidențiată de mulți pretendenți la numele de cunosător a lui Platon, și ne spun ceva bizar, foarte simplist, cum că Platon a susținut, pur și simplu, că filosoful trebuie să fie rege. Cum rezolvă această problemă B. Russell? Pentru a înțelege cu tâlc ce înseamnă fraza lui Platon, filosoful trebuie să fie rege, trebuie de rezolvat un șir de probleme. Mai întâi de toate, spune Russell, trebuie să rezolvăm următoarele două întrebări: a) cine poate fi numit filosof; și, b) ce este filosofia. „Dacă aceasta este corect,- scrie Russell,- noi trebuie să hotărâm ce prezintă filosoful și ce înțelegem noi prin filosofie?” (2) Cum rezolvă Russell întrebarea cine poate fi considerat filosof? El spune că la acest nume pretind mai mulți, însă noi nu- i putem considera pe toți acei, ce pretind la acest nume, că într-adevăr sunt filosofi. Russel începe a explica cine este filosoful, cum și se cuvine de la etimologia cuvântului. Etimologia cuvântului filosof este cunoscută, filosoful este iubitor de înțelepciune. Dar înțelegerea legată de etimologia cuvântului, ne preîntâmpină Russell, cuprinde o capcană. Dacă vom urma etimologia cuvântului, atunci, filosof poate fi numit orișicine care este curios, dornic de cunoștințe, dar curiozitatea vulgară nu te face filosof, spune Russell. Pentru a corija această înțelegere limitată și vulgară și a ne orienta spre o gândire corectă noțiunea de filosof este definită din nou: „Filosoful este omul care iubește să contemple adevărul ”. (3) Deci filosoful este doar acela care contemplant adevărul. Acum apare o altă întrebare: Dar ce este contemplarea? De exemplu, poți să contempli frumosul, pentru că ce este frumos place la mai mulți. De exemplu, poți să contempli muzica, portrete, statui, spectacole, filme, poezie etc. Dar omul care contemplant lucrurile, susține Platon, nu este filosof, pentru că el contemplant doar lucrurile frumoase, pe când filosoful iubește „frumosul în sine”. Primul cunoaște doar lucrurile, care sunt doar copii, umbre ale ideilor, în cazul acesta, a frumosului în sine, el nu poate cunoaște adevărul, de aceea își formează doar opinie, părere despre frumos. Al doilea, filosoful, cunoaște ideile, adică frumosul în sine, de aceea, el are cunoștințe adevărate.

Următoarea întrebare care trebuie rezolvată, spune Russell, constă în stabilirea deosebirii dintre cunoștințe și opinie. Omul care are cunoștințe despre ceva, are cunoștințe despre ceva ce există, deci cunoștințe despre Ființă. Cunoștințe despre ceea ce nu există nu pot fi, acestea ar fi cunoștințe despre nimic, adică despre Neant, și acestea trebuie să fie cunoștințe false. Iar lucrurile, care fac parte din lumea trecătoare și sunt alcătuite atât din Ființă, cât și din Neant. Deci cunoștințele despre lucruri conțin atât adevăr, cât și fals. Dar cunoștințele nu pot fi greșite, pe când opinia poate fi greșită, pentru că opinia este despre lucruri, care sunt și nu sunt în același timp, adică opinia este despre ființă și non-ființă în același timp. În sistemul lui Platon cunoștințele sunt despre Ființă (idei, despre ceea ce există veșnic), pe când opinia este cunoștință despre lucrurile temporare, despre lumea lucrurilor sensibile.

În filosofia lui Platon se conține teoria ideilor sau teoria formelor, ce nu se află la filosofii de până la el. Ea este pe de o parte logică, pe ce altă parte metafizică. Partea logică este importantă din punct de vedere a semnificației noțiunilor generale, care descriu clase de obiecte. Partea metafizică, este importantă din punct de vedere a ființei. Conducătorul (regele) trebuie să tindă spre cunoașterea ideilor, formelor pure, unde se află adevărul. Oamenii obișnuiți trăiesc în lumea lucrurilor sensibile, în peșteră, acolo unde este lumina slabă și contemplant doar umbrele, adică cunoștințele lor sunt doar opinii. Conducătorul care cunoaște lumea adevărată, adică lumea ideilor, trebuie să-i ajute să

cunoască adevărul. Cum poate fi cunoscută lumea adevărată? Ea poate fi cunoscută nu prin organele senzoriale, ci doar la nivelul teoretic, care conține două tipuri de cunoaștere. Primul tip este cunoașterea rațională - cunoașterea matematică, aceasta totuși nu poate cunoaște lumea adevărată, ea cunoaște, chiar dacă obiectele ei sunt raționale, lumea lucrurilor. Dacă avem un triunghi desenat, el nu este triunghiul ideal. Al doilea tip, este cunoașterea mentală (intuitivă) care cunoaște lumea ideilor. Aceasta este lumea adevărilor pe care o cunoaște filosoful, deci această lume trebuie s-o cunoască și regele. Cea mai importantă idee din lumea ideilor este Binele. Acesta trebuie să fie scopul spre care va tinde să fie instaurat în stat regele-filosof.

Deci, dacă am concluziona spusele lui Platon că filosoful trebuie să fie rege, ar trebui să spunem, că filosoful care contemplă lumea adevărilor, adică lumea ideilor pure, el este deosebit prin nivelul cunoașterii sale, el are cunoștințe adevărate, pe când ceilalți cunosc doar lucrurile, care sunt doar umbrele adevărului și au doar opinii despre lume. În cazul acesta, cine trebuie să fie conducător, adică rege dacă nu filosoful, pentru că anume el trebuie să lămurească oamenilor adevărul, ca aceștia să se desăvârșească și să construiască o lume destoinică de viața umană. Acesta ar fi gândul principal a lui Platon în așa zisa teoria ideilor.

Desigur, vom întâlni interpretări ale marilor filosofi, dar trebuie cunoscute interpretările, care merită studiate. Este interesantă din acest punct de vedere critica moștenirii filosofice nietzscheene efectuată de Martin Heidegger. Se știe că lucrările filosofice ale lui Friedrich Nietzsche au fost create pe parcursul mai multor ani, iar ideile lui filosofice au fost mereu în schimbare. De aceea, unii filosofi chiar au efectuat o sistematizare a lucrărilor nietzscheene și au evidențiat noțiunile principale descrise în aceste lucrări. Mulți cercetători, consideră că Nietzsche nu a scris o lucrare de sinteză a ideilor sale, iar lucrarea „Voința de putere” în calitate de o astfel de lucrare a fost „adunată la un loc” de altcineva, nu de F. Nietzsche, de aceea această lucrare nu a putut uni ideile lui Nietzsche într-o concepție bine-închegată. Adică după lucrarea „Voința de putere” nu se poate crea o impresie reală despre gândirea nietzscheană.

Martin Heidegger în lucrarea sa „Despre eterna reîntoarcere a aceluiași” demonstrează că, de fapt, nu este așa cum gândește marea majoritate a comentatorilor operei nietzscheene, cum că lucrările lui Nietzsche nu formează un corp integrat, unite prin anumite principii esențiale. Heidegger spune că pentru a înțelege moștenirea lui Nietzsche este nevoie de a găsi gândul fundamental al filosofului care leagă toată opera într-un întreg. Există diferite interpretări a gândirii nietzscheene, dar spune Heidegger, „învățătura despre eterna reîntoarcere a aceluiași” este în filosofia lui Nietzsche învățătura fundamentală. (4) „Fără ea, filosofia lui Nietzsche este precum un copac fără rădăcini. Dar ce anume este o rădăcină, aceasta putem afla doar dacă urmărim cum se leagă de ea tulpina, cum anume și în ce se înrădăcinează ea.” (5) Heidegger în cercetările sale menționează că în gândirea filosofică europeană au existat mai multe forme ale metafizicii fundamentale, dar dominante au fost și sunt și acum două. Prima teorie metafizică care determină până astăzi gândirea europeană este metafizica platoniciană, care separă lumea în două părți, în lumea lucrurilor și lumea ideilor și care consideră că ființarea în întregul ei este determinată de lumea ideilor; a doua concepție metafizică determinantă a gândirii europene este metafizica creștină, care consideră că ființarea în întregul ei este determinată de un spirit personal, înțeles drept creator. Învățătura lui Nietzsche „despre eterna reîntoarcere a aceluiași”, după părerea lui Heidegger, este îndreptată împotriva modului european de a gândi ființarea în întregul ei după modul platonian-creștin. „Învățătura lui Nietzsche despre eterna reîntoarcere a aceluiași nu este o învățătură oarecare despre ființare în rând cu celelalte doctrine, ci

s-a ivit din confruntarea cât se poate de acerbă cu modul de a gândi platonice-creștin, cu influența sa asupra modernității și cu degenerarea pe care a cunoscut-o în modernitate. Totodată, modul de a gândi platonice-creștin este definit de Nietzsche drept caracterul fundamental al gândirii occidentale în general și al istoriei sale". (6)

Majoritatea cercetătorilor moștenirii filosofice nietzscheene nu evidențiază învățătura despre „eterna reîntoarcere a aceluiași” în calitate de gând fundamental al gândirii filosofului, marea majoritate sunt familiarizați cu învățătura lui Nietzsche despre „voința de putere”, pe care și o consideră fundamentală în gândirea filosofului. Cercetările lui Heidegger demonstrează că de fapt în gândirea nietzscheană sunt două gânduri fundamentale care leagă toată opera acestuia într-un tot întreg, adică formează o concepție metafizică despre ființarea în întregul ei, și anume: a) învățătura despre „eterna reîntoarcere a aceluiași” și, b) învățătura despre „voința de putere”. Anume aceste două concepții despre ființarea în întregul ei stau la baza gândirii filosofice europene. Prima își are începutul în învățătura lui Heraclit despre mișcare, fraza „panta rey” și descrie procesul de mișcare, transformare continuă a ființării în întregul ei, adică a Universului ca atare, cum spunea filosoful „acest cosmos nu este creat de nimeni, de nici un om, de nici un zeu, dar este un foc care pe măsură se aprinde și pe măsură se stinge”. Învățătura despre „voința de putere” își are începutul în filosofia lui Parmenide, care susținea că „ființa este”, care descrie esențialitatea ființării ca un tot întreg, stabilitatea ei, persistența, prezența eternă. Aceste două gânduri fundamentale nu se exclud unul pe altul, ci invers, ele se completează și explică ființarea ca o integritate, pe de o parte, mișcarea continuă a ființării, pe de altă parte, stabilitatea și esențialitatea ei. Anume filosofia lui Nietzsche este o reîntoarcere la începuturile gândirii filosofice. De aceea, Heidegger considera că Nietzsche este ultimul filosof al acestei perioade, iar după el va începe o nouă perioadă filosofică deosebită, legată de gândirea heideggeriană. „Filosofia lui Nietzsche este sfârșitul metafizicii, întrucât ea se reîntoarce la începutul gândirii grecești, o preia în modul ei propriu și închide astfel constituită de itinerariul întrebării privitoare la ființare ca atare în întregul ei”. (7)

Bibliografie:

1. Платон. Собр. Соч., Том 3, М., 1967, стр. 284
2. Расселл Б. История западной философии. М., 1959, стр. 140
3. Ibidem
4. Heidegger., М. Despre eterna reîntoarcere a aceluiași. B.,2014, p. 21
5. Ibidem
6. Ibid., p. 22
7. Ibid., p.26